
МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 338.24

В. Г. Маргасова, к.е.н., доцент**КОНЦЕПЦІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНОГО ТИПУ**

У статті розглянуто основні концепти сучасних уявлень про взаємозв'язок і управління стійкістю національної економіки до загроз економічній безпеці. Сформовано концепцію забезпечення стійкості економіки України системно-синергетичного типу. Розглянуті параметричні зміни та визначено коридор розвитку економіки від нестійкого до стійкого стану.

Ключові слова: безпека, концепція, стійкість, економіка, економічна безпека, системно-синергетичний підхід, стійкий і нестійкий стан, коридор розвитку економіки.

В. Г. Маргасова, к.э.н., доцент**КОНЦЕПЦИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ УСТОЙЧИВОСТИ ЭКОНОМИКИ
УКРАИНЫ СИСТЕМНО-СИНЕРГЕТИЧНОГО ТИПА**

В статье рассмотрены основные концепты современных представлений о взаимосвязи и управлении устойчивостью национальной экономики к угрозам экономической безопасности. Сформирована концепция обеспечения устойчивости экономики Украины системно-синергетического типа. Рассмотрены параметрические изменения и определен коридор развития экономики от неустойчивого к устойчивому состоянию.

Ключевые слова: безопасность, концепция, устойчивость, экономика, экономическая безопасность, системно-синергетический подход, устойчивое и неустойчивое состояние, коридор развития экономики.

V. G. Marhasova, PhD, associate professor**THE CONCEPT OF STABILITY OF THE UKRAINIAN ECONOMY
SYSTEM-SYNERGETIC TYPE**

The article describes the main concepts of the modern ideas about the relationship and management stability of the national economy to the threat to economic security. Formed the concept of the stability of the Ukrainian economy system-synergetic type. Considered parametric changes and defined corridor economic development from unstable to stable state.

Keywords: security, concept, sustainability, economy, economic security, system-synergetic approach, a stable and an unstable state, corridor economic development

Актуальність теми дослідження. Системно-синергетичний підхід розглядає стійкість економіки та її економічну безпеку (ЕБ) як сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених складових, які забезпечують збалансований розвиток шляхом встановлення оптимальних кількісних співвідношень між елементами системи та формування стійких структурних зв'язків між ними. Таким чином, управління стійким розвитком економіки та її економічної безпеки зводиться до забезпечення максимально узгодженої

МЕНЕДЖМЕНТ

взаємодії всіх елементів та збереження цілісності системи в умовах мінливості зовнішнього середовища. Поряд із цим, системний підхід як один з основних принципів наукового дослідження дозволить ідентифікувати основні підсистеми й елементи, зв'язки, цілі й функції, сформувати логіко-структурну схему системи управління стійким розвитком. Необхідно виділити підсистему, яка має всі властивості системи.

Постановка проблеми. Особливої актуальності набувають питання, пов'язані з важливістю виділення структури системи, її ієрархічністю (рівні субпідрядності, ранжування тощо), адже збереження цілісності системи, складових її елементів забезпечує зв'язки, які можна класифікувати за декількома критеріями (напрямок, характер). Система розбудовується при взаємодії її складових частин. Такому розвитку притаманна цільова спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна національна економіка значну увагу приділяє проблемам стійкості економічних систем, що стало об'єктом досліджень відомих учених: В. Благодатного, В. Вітлінського, С. Дятлова, А. Завгороднього, Б. Карпінського, І. Лук'яненко, В. Леонтєва, О. Ляпунова, Ф. Ларрена, С. Онишко, М. Соколова, О. Селіщева, Дж. Сакса, О. Теліженка, В. Трояновського, О. Чимітової, М. Фоміна, С. Фішера, Дж. Хікса та інших. Вивченню теоретичних і практичних аспектів розвитку економічних систем присвячені праці А. Сміта, К. Маркса, Дж. М. Кейнса, Ф. Хайека й ін.

Проблеми економічної безпеки широко актуалізуються у працях вітчизняних науковців О. Алімова, О. Барановського, З. Варналія, Т. Васильцева, О. Власюка, А. Гальчинського, В. Геєця, М. Єрмошенка, В. Микитенка, Г. Пастернак-Тарануценка, А. Сухорукова, Ю. Харазішвілі, С. Шкарлета, В. Шлемка; а також зарубіжних учених – Л. Абалкіна, С. Дойла, Є. Олейникова, В. Сенчагова, В. Тамбовцева, В. Панькова та багатьох інших.

Однак у роботах названих фахівців недостатньо дослідженими залишаються питання взаємозв'язку категорій „економічна безпека” та „стійкість”, а також формування концепції забезпечення стійкості економіки України системно-синергетичного типу, адаптованої до внутрішнього та зовнішнього середовища.

Метою дослідження є використання системно-синергетичного підходу до формування концепції забезпечення стійкості економіки України.

Основні результати дослідження. У процесі аналізу різних визначень категорій „економічна безпека” та „стійкість” було виявлено, що сукупність структурних елементів велика. Тому доцільно її розділити на певні групи, близькі за своєю направленістю. Усі елементи кожної з категорій є внутрішньо тісно взаємопов'язаними і найбільш яскраво цей взаємозв'язок проявляється через таку групу ознак, як стійкість, збалансованість, рівновага економічної системи (рис. 1). Разом з тим на рисунку показано, що зв'язок між структурними елементами категорій „економічна безпека” та „стійкість” також спостерігається через інші групи структурних елементів. Виходячи із взаємозв'язку названих категорій, „економічна безпека” може реалізуватися через стійкий розвиток. У свою чергу, під стійким розвитком розуміється здатність економічної системи зберігати свою цілісність, перебудовуватися та якісно змінюватися за заданими державними інститутами напрямами економічної політики. Таким чином, категорію „економічна безпека” можна трактувати як результат державного впливу на формування умов стійкого розвитку економічної системи. Отже, чим вище стійкість національної економіки, тим вищим буде рівень забезпечення економічної безпеки. Врахову-

МЕНЕДЖМЕНТ

ючи вище сказане, зауважимо, що прямий та зворотній взаємозв'язок між категоріями „економічна безпека” і „стійкість” дозволяє розширити сферу вивчення макроекономічних процесів. Тому, залежно від зміни стану стійкості економіки можна судити про забезпеченість її безпеки. Звідси керуюча система держави має можливість виробляти єдині узгоджені заходи, спрямовані одночасно на стійкий розвиток національної економіки та зміцнення економічної безпеки.

Рис. 1. Перетинання ознак економічної безпеки і стійкості *

* Джерело: складено автором

Реалізація моделі стійкого розвитку України можлива при комплексному управлінні соціально-економічними системами, мета якого – забезпечення стійкого стану національної економіки. Воно дозволить урахувати умови функціонування конкретної соціально-економічної системи (національної економіки, економіки регіону), впливу зовнішнього середовища за допомогою налагодженого інструментарію моніторингу й оцінки одержувати інформацію про стан кожної з підсистем, на основі цього ухвалювати ефективні управлінські рішення, що сприяють подальшому розвитку.

Однак, звернемо увагу на те, що у класичній теорії стійкості систем виділяють три її основні форми: 1) інертність (опірність) – здатність системи при зовнішніх впливах зберігати свій стан незмінним протягом певного періоду часу; 2) еластичність (відновлюваність) – здатність системи після припинення зовнішнього впливу повертатися до вихідного стану; 3) пластичність (гнучкість) – наявність у системи кількох нормальних або допустимих станів і її здатність переходити з одного стану в інший при впливі несприятливих факторів, зберігаючи при цьому необхідний інваріант – спосіб функціонування, траєкторію розвитку, структурні зв'язки тощо. При цьому, як відомо з джерел [1; 2; 3], принципи кібернетики встановлюють, що для успішної адаптації системи до змін середовища вона повинна володіти достатнім запасом мінливості, що дозволяє змінюватися з тією ж швидкістю, що й середовище. Те ж саме відноситься і до внутрішньої різноманітності

МЕНЕДЖМЕНТ

системи, яка повинна відповідати різноманітності впливів на неї, в іншому випадку система знаходиться в нестійкому стані та може зруйнуватися. Враховуючи вище зазначене, можна стверджувати, що загальна гіпотеза про доцільність використання положень системно-синергетичного підходу до формування логіко-структурної схеми забезпечення стійкості є значимою, об'єктивною та обґрунтованою.

Тоді, визнаємо, що для забезпечення стійкості економіки або для переходу її з однієї сфери стійкості в іншу застосовується відповідна послідовність інструментів управління. Оскільки на нього діють не тільки інструменти управління, а й зовнішні параметри, які змінюють з різною силою властивості системи і поведінку її елементів, то можлива будь-яка реакція національної економіки на інструменти управління (як позитивна, так і негативна). Зважаючи на багатогранність категорії „управління”, її сутність трактується: по-перше, як вплив суб'єкта на об'єкт, мета якого полягає в тому, щоб зберегти або змінити систему об'єкта; по-друге, як здатність цілісних динамічних систем здійснити структурні та функціональні зміни як реакції на внутрішні і зовнішні впливи; по-третє, як процес досягнення цілей системи шляхом перетворення ресурсів у результати діяльності. Аналізуючи різні визначення „управління”, можна зробити висновок, що його сутність зводиться до двох головних моментів: управління визначає мету і дії системи, які сприяють досягненню мети.

Таким чином, управління полягає в забезпеченні цілеспрямованого функціонування або розвитку підсистем і елементів системи у відповідності з поставленими цілями та постійно мінливими внутрішніми і зовнішніми умовами існування системи. Управління характеризується наявністю системи, причинного зв'язку між її елементами, керуючої і керованої підсистем, динамічного характеру системи і керуючого параметру. Вихідним, тобто початковим пунктом управлінської діяльності є формування і вибір цілей, кінцевим – їхнє досягнення. Риси, властиві усім видам управління, можна об'єднати в дві групи: статистичні (властиві формі та структурі управління) і динамічні (властиві процесу управління). Враховуючи усталені положення теорії стійкості систем, виділяємо такі основні підходи до управління стійкістю економічної системи (в якості якої розглядаємо стійкість економіки до загроз економічної безпеки): 1) системний підхід розглядає економічну стійкість як сукупність підсистем, процесів і елементів, які у взаємодії забезпечують якісне функціонування системи; 2) ситуаційний підхід покликаний виявити закономірності формування економічної стійкості в просторі і часі та розробити комплекс управлінських дій щодо забезпечення динамічної рівноваги системи у визначений період часу в конкретній ситуації.

І, відповідно, мета формування концепції системно-синергетичного типу полягає у створенні дієвого механізму стратегічно управління, здатного гнучко реагувати на різноманітні зміни в економічній системі, при цьому, його регулятори і важелі мають бути адаптовані до зовнішнього середовища, а внутрішнє середовище повинне орієнтуватися на цілі концепції. З огляду на сказане, формулювання Концепції забезпечення стійкості економіки системно-синергетичного типу базується на теоретико-методологічних поглядах на пізнання та визначення сутності, змісту, цілей, завдань, критеріїв, принципів управління, методів оцінювання, моделювання, ранжування, прогнозування, регулювання діяльності для забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці, а також враховує комплекс прикладного інструментарію до формування внутрішнього та зовнішнього механізму управління нею (рис. 2).

МЕНЕДЖМЕНТ

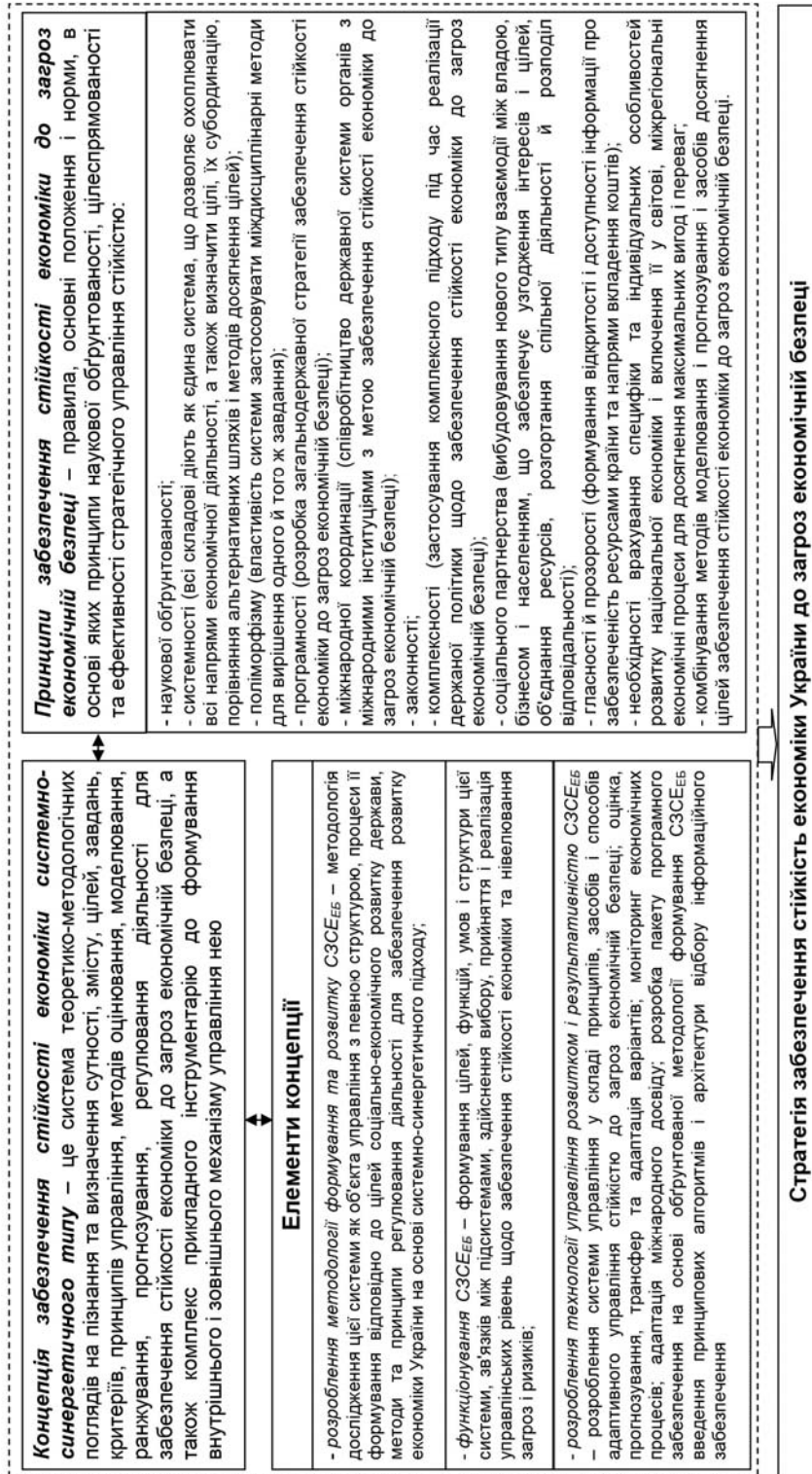

Рис. 2. Сутність, зміст та принципи реалізації концепції забезпечення стійкості економіки України до загроз економічній безпеці системно-синергетичного типу *
* Джерело: авторська розробка (SZE_{EE} – система забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці)

МЕНЕДЖМЕНТ

Мета реалізації цієї Концепції – полягає у створенні сприятливих організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних та інформаційно-аналітичних умов для забезпечення стійкості економіки до загроз ЕБ, запобігання можливому порушенню її нормального функціонування через вплив різного роду загроз. Відтак, признаємо, що забезпечення стійкості економіки до загроз економічній безпеці передбачає вирішення таких пріоритетних завдань: 1) виявлення загроз і суб'єктів загроз стійкості економіки в сучасних умовах; 2) чітке визначення об'єктів захисту; 3) виявлення важливих національних економічних інтересів, сфер та особливостей їх реалізації; 4) визначення основних факторів і умов, що складаються у сфері забезпечення стійкості економіки до загроз ЕБ; 5) аналіз особливостей, механізмів нанесення збитку життєво важливим економічним інтересам, його обсягу та наслідків; 6) визначення компетенції та взаємовідносин суб'єктів, які здійснюють діяльність із забезпечення стійкості економіки до загроз ЕБ; 7) формування системи заходів із реалізації національних економічних інтересів; 8) забезпечення протидії загрозам і локалізації їх наслідків тощо.

Слід зазначити, відповідно до визнання елементів пропонованої до запровадження концепції забезпечення стійкості економіки системно-синергетичного типу неподільними, їх опис повинен бути не структурним, а феноменологічним, тобто спиратися на експериментальні дані та дослідну перевірку адекватності реальним процесам. Оскільки існує лише декілька способів та рівнів кодування властивостей підсистем макроекономічної структури, то здійснимо добір найкращих з них для реалізації впливу цієї концепції, а саме, використовуючи історико-генетичну інформацію (ретроспективний аналіз), сучасний міждисциплінарний підхід до формування $S3SE_{EB}$, структурно-функціональний аналіз економічної безпеки, штучний опис за допомогою математичних формул і рівнянь. Тому, реалізація у практиці господарювання концепції забезпечення стійкості економіки системно-синергетичного типу включає наступні чотири етапи. А, саме: I) комплексного аналізу внутрішніх і зовнішніх факторів соціально-економічного розвитку держави та її економічного потенціалу; II) збалансування економічних ресурсів і витрат держави; III) прогнозування змін складових економічної безпеки в результаті впливу загроз і невизначеності при реалізації стратегії соціально-економічного розвитку, спрямоване на оцінку стану стійкості економіки; IV) контролю та коригування показників рівня економічної безпеки та їх впливу на стійкість економіки.

Реалізація на практиці домінант відповідного типу Концепції – є безперервним процесом, який визначає механізм прийняття управлінських рішень, спрямованих на стабілізацію та підвищення рівня соціально-економічного розвитку держави, а також на нейтралізацію різного роду загроз національним економічним інтересам. Враховуючи розробленість та структурно-логічну схему формування авторської Концепції, на нашу думку, варто наголосити, що економічна безпека як науково-методологічна основа для забезпечення стійкості визначає здатність адекватно реагувати на зовнішній та внутрішній вплив і функціонувати, зберігаючи стабільну внутрішню структурно-функціональну організацію і розвиваючись у напрямку досягнення заданих цілей.

Виходячи з цього, при дослідженні стійкості економіки до загроз ЕБ необхідно розглядати параметричні зміни у всіх її складових та відрізнити стійкий розвиток від нестійкого, кожному з яких притаманні певні особливості (рис. 3).

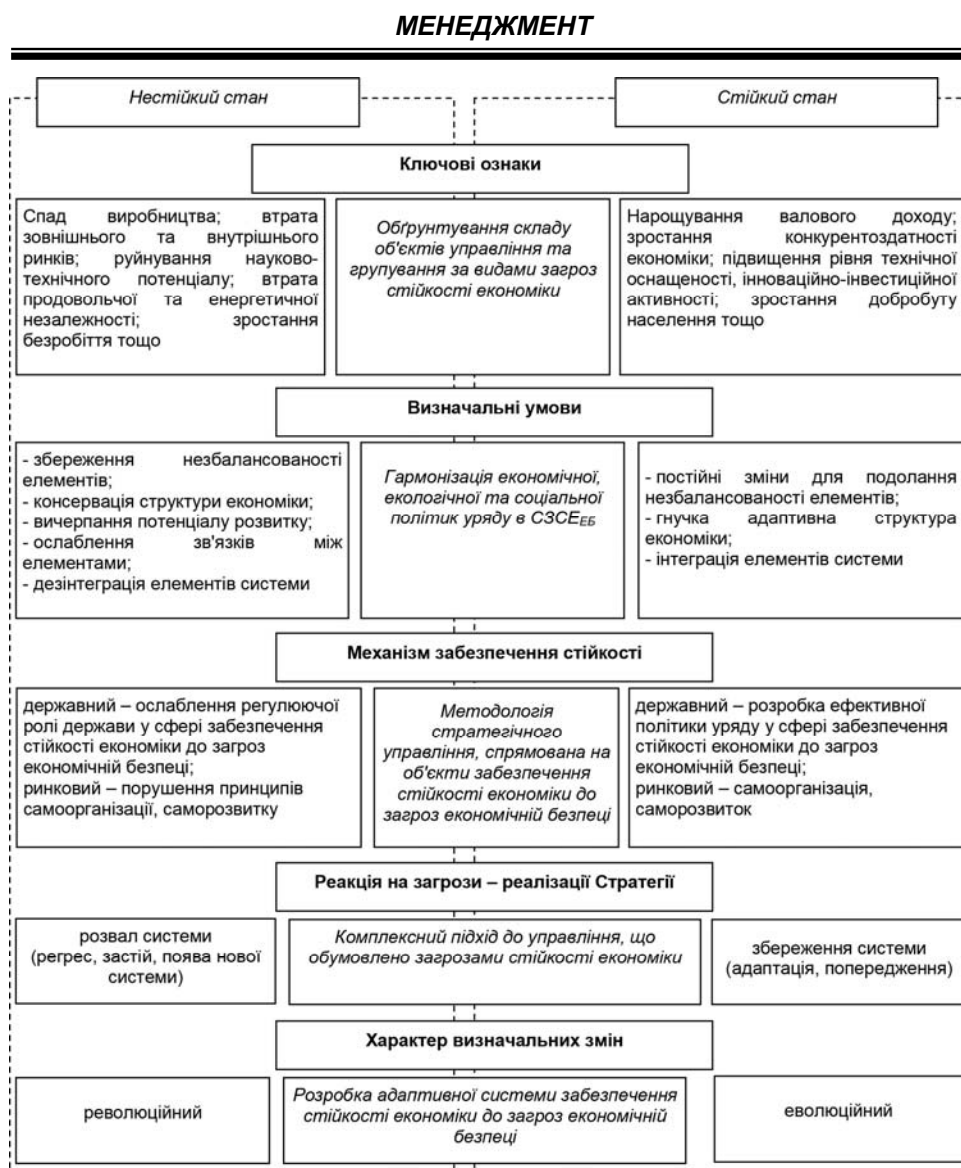

Рис. 3. Розвиток економіки від нестійкого до стійкого стану *

* Джерело: складено автором

Оскільки, з позиції теорії управління нестійкістю соціально-економічних систем категорія „нестійкість” є складним з високим рівнем невизначеності динамічним явищем та розглядається в якості:

- закономірного стану будь-якого розвитку як не тільки неминуча, але й необхідна фаза розвитку системи;
- діалектичної єдності двох процесів: руйнування та створення;
- явища послаблення існуючих деструктивних детермінант та генерування умов задля появи нових потенційних можливостей складної системи;
- не лише негативного, але й як позитивного явища, а також як неминуча і необхідна фаза розвитку системи.

Не можна обійти поза увагою ту обставину, що згідно Концепції управляти економікою можна тільки комплексно. При дослідженні проблеми стійкості економіки до загроз економічній безпеці виникає необхідність визначення

МЕНЕДЖМЕНТ

меж безпечного розвитку економіки та вироблення граничних значень, які дозволяють оцінити граничний рівень зміни параметрів розвитку економіки, за межами якого виникають небезпеки в тій чи іншій сфері. Граничні значення безпечного розвитку економіки – це кількісні індикатори (параметри) економічної безпеки, що характеризують допустимий рівень розвитку, за межами якого є небезпека, яка супроводжується втратою контролю з боку держав в будь-якій сфері. Граничні значення індикаторів економічної безпеки надають кількісну визначеність реалізації національних інтересів в різних сферах діяльності держави.

На основі поглибленої системної оцінки результативності репрезентації концептуальних уявлень про стійкість економіки до загроз ЕБ і гранично-критичних показників, що характеризують її стан, можна визначити коридор, який складається з декількох фаз розвитку економіки від нестійкого до стійкого стану, що схематично представлено на рис. 4.

РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ

Рис.4. Коридор розвитку економіки від нестійкого до стійкого стану *
Джерело: авторська розробка

Признаємо, що фази (див., наведено автором на рис. 4) представляють собою визначений момент у ході розвитку економіки і складаються з певних стадій. У відповідності з цим, необхідно визнати, що розвиток економічної системи як перехід на новий якісний рівень невіддільний від протилежних йому процесів руйнування і занепаду структур. Залежно від того, який процес йде швидше, відбувається реальний розвиток або розпад системи. Звідси фаза розпаду супроводжується фрустрацією, тобто руйнуванням цілісності системи без можливостей зворотного розвитку або відновлення.

Фрустрація (від лат. frustratio – марне очікування) з погляду процесів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки – це її гостро критичний стан, який виникає в реальній або передбачуваній ситуації неможливості задоволення певних потреб, при неспівпадінні цілей та наявних можливостей їх реалізації. Важливим є засвідчити, що фрустрація з'являється в результаті переходу системи з врівноваженого, збалансованого, нормального стану в дискомфортний, дезорганізований. Це феномен, який об'єднує в своєму предметному змісті взаємообумовлені, взаємопов'язані і взаємодіючі елементи зовнішнього середовища (фрустратори) і стан суб'єкта.

Нарощування негативних тенденцій і явищ, що супроводжується структурним розладом та порушенням взаємозв'язків підсистем економіки, являє собою кризу, яка знаменує глибокий спад у забезпеченні стійкості економіки. тому, генезис кризових явищ може здійснюватися в результаті суперечностей між зовнішнім і внутрішнім середовищем, в наслідок чого виникає загострена, неконтрольована ситуація. Суперечності, які виникають тоді, коли в межах того чи іншого середовища (у тих чи інших відносинах) з'являється неоднорідність, неізотропність, яка характеризується градієнтом

МЕНЕДЖМЕНТ

(перепадом) у тому чи іншому напрямі економічних досліджень [4, с. 5]. У такому контексті, признаємо об'єктивним наступне:

криза є станом, в якому параметри забезпечення стійкості економіки приймають граничні, критичні значення. Оскільки, поріг безпеки є граничним рівнем, який характеризує початок руйнівних процесів і зниження відтворювальних процесів, за межами якого настає небезпека. То, звідси, стан забезпечення стійкості у цій точці характеризується рівнем вразливості системи, при якому вона починає розбалансовуватися, відчуває зміни, які можуть призвести до її знищення. В цьому стані ступінь організованості системи знижується та ймовірність повернення до попереднього стабільного стану є невисокою. У загальному підході можливі три варіанта розв'язання проблеми кризи: 1) розпад чи загибель системи, коли її елементи переходять в інші системи; 2) реформування, тобто поступова перебудова системи, яка призводить до появи якісно нової системи; 3) революція, що представляє собою стрімку зміну системи, катастрофічний перехід з одного стану в інший.

Поряд із зазначеним вище, необхідно признати, що стабільність – це динамічна рівновага в статичному розумінні, що передбачає забезпечення зростання національної економіки. Економіка є стійкою, якщо виконуються такі умови: потенціал її системної рівноваги є позитивною величиною; системна якість економіки та її ефективність під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів не погіршуються; структуроутворюючі параметри характеризуються незначним ступенем відхилення від оптимальних (гранично припустимих) величин. Водночас варто зазначити, що система, яка перетнула у своєму розвитку кілька точок біфуркації, виявляється поблизу межі, що відокремлює впорядковану поведінку від хаотичної, а для виживання цієї системи необхідне тонке й точне управління. При цьому, системна стабільність економіки проявляється у тому, що результат її розвитку може виступати в трьох варіантах: відновлення колишнього стійкого стану в системі; створення нового стійкого стану; руйнування системи. Така поліваріантність розвитку дає підстави розглядати економічну безпеку як поліфуркаційне явище, яке володіє низькою передбачуваністю.

Відтак, засвідчимо: фаза стійкого розвитку складається з двох етапів.

По-перше, це стійкість, тобто саморозвиток системи, здатність зберігати стабільну внутрішню структурно-функціональну організацію та розвиватися в напрямі економічного зростання.

По-друге, під впливом ресурсів, які надходять до системи, та умов, які формуються ззовні, всередині системи повільно накопичуються кількісні зміни і ситуація поступово загострюється: між її окремими елементами розриваються старі зв'язки і виникають нові, зникають деякі старі елементи і зароджуються нові. Зміни, що відбуваються, інколи бувають настільки великими і значними, що система може опинитися в нестійкому стані. Цей рушійний момент в житті системи називають точкою біфуркації (от лат. *bifurcus* – роздвоєний; в економіці – розгалуження структури економічної системи; роздвоєння траєкторії, характеру функціонування соціально-економічної системи).

Приведені вище характеристики цього стану, хоча, й нестійкі, але, мають перспективу у напрямі оновлення системи, це точка „вибору” майбутнього шляху розвитку, який визначає співвідношення між двома протилежними тенденціями. З одного боку, ресурсні потоки та випадкові флуктуації провокують підвищення ентропії системи, що призводить до нарощування хаосу і, в кінцевому рахунку, може призвести до її руйнування. З іншого боку, система прагне зберегти стійкість за рахунок переструктурування і формування

МЕНЕДЖМЕНТ

нового порядку, і таким чином знизити ентропію. Яка з них буде домінуючою, залежить від більшості випадкових факторів і загалом визначається зовнішніми та внутрішніми умовами, а також якістю ресурсів, які надходять до системи. Тоді, признаємо, що перед системою, що самоорганізується, в точках біфуркації відкривається множинність варіантів шляхів розвитку. Одночасно, як відомо з результатів, приведених у [1; 5; 9; 109], виникає багато дисипативних динамічних мікроструктур – праобразів майбутніх станів системи – фракталів (англ. fractal – дрібний). Тоді, у точці біфуркації відбувається своєрідна конкуренція фракталів, здійснюється їх відбір, йде боротьба за виживання в нових умовах. У результаті конкуренції здійснюється випадковий вибір тієї структури, яка найбільш адаптивна до зовнішніх і внутрішніх умов, які склалися в цих умовах, що в межах предмета нашого дослідження має особливе значення. Однак, слід зважати і на те, що більшість із фракталів є нежиттєздатними, оскільки є невігідними, з точки зору фундаментальних законів економіки. Вони або повністю руйнуються, або залишаються як окремі рудименти, архаїчні залишки минулого, з якими часто зустрічаємося не тільки в світі природи, але в житті суспільства та економіці (засвідчено у роботах [2; 3; 7; 8]).

Але, навіть якщо система розвивається згідно з цими законами, її майбутнє невизначено і принципово непередбачуване в силу значної ролі випадкового. Саме випадковість виступає винахідником і творцем майбутнього. Випадковий слабкий зовнішній вплив або слабкі флуктації внутрішніх параметрів, приурочені до визначеного моменту розвитку системи, можуть привести до її великих внутрішніх змін. Флуктації виникають хаотично, їх кількість велика, але більшість з них згасають, немов відсікаються всі зайві потоки, залишаючи лише ті, які створюють нове стійке макросередовище – атрактори. Атрактор притягує до себе велику кількість траєкторій розвитку системи, що визначаються різними початковими значеннями параметрів, створюючи своєрідну основу.

Ці загальні положення функціонування складних систем дуже важливо переломити до конкретних умов функціонування національного господарства, у нашому випадку слід здійснити добір та обґрунтувати і, відповідно, оптимізаційний перелік потенційно-факторних детермінант забезпечення стійкості економіки держави до загроз ЕБ. Так, необхідно зважати і на те, що функціональний стан $S_{3SE_{EB}}$ у будь-який період часу характеризує ентропія, тобто міра невизначеності стану чи поведінки системи в цих умовах, яка є за знаком протилежною обсягу інформації. Зазначене передбачатиме врахування в межах етапів оригінальної Стратегії забезпечення стійкості економіки України до загроз ЕБ відповідний перелік засобів, важелів та системоутворюючих регуляторів, які б дозволили перманентно здійснювати формування стратегічного набору в контексті досягнення не лише відповідного рівня економічної безпеки, а й обумовлювати генерування системних ознак в межах економіки щодо цілеспрямованого її розвитку до перспективних кутів загальноекономічного прискорення.

Поряд із вказаним вище, слід признати і те, що для еволюційного розвитку економіки оптимальними є стабільно невеликі значення ентропії, що дозволяє системі впродовж значного періоду бути стабільною. Проте під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників виникають флуктації різного походження, що спричиняє зростання значення ентропії. Максимальному значенню ентропії відповідає найбільша неупорядкованість системи. У нерівноважній замкненій системі процеси відбуваються таким чином, щоб ентропія зростала. Однорідний стан має більше значення ентропії, ніж неоднорідний. Оскільки

МЕНЕДЖМЕНТ

національна економіка є відкритою і незамкненою, то в ній ці процеси можуть відбуватися зі зменшенням ентропії, тобто зі збільшенням порядку. У нерівноважних системах ентропія більш низька, а, отже, система є більш упорядкована, ніж рівноважна. Тоді, якщо рівень ентропії значно зростає та стає загрозливим для системи, то система потрапляє у точку біфуркації – фазу функціонування, в якій система має як мінімум два альтернативні шляхи розвитку – перехід до нового стану або повернення до попереднього.

Признаємо, що оптимальним шляхом розвитку національного господарства для розвиненої (складної і структурованої) системи - є той варіант, під час якого економіка перебуватиме у стані відносної стабільності близькому до гомеостазу (враховуючи сучасний стан її функціонування в умовах ресурсних обмежень і постійного нарощення суспільно-політичних і військово-економічних загроз українському державотворенню). Тоді, саме у складній системі існує можливість ефективного врівноважування негативних впливів, у тому числі зовнішніх. У той же час, економіка під впливом незначних зовнішніх чи внутрішніх загроз може досягати зони стійкого розвитку, і, відповідно, точки біфуркації. При цьому, важливим аспектом забезпечення стійкості економіки, з точки зору синергетики, є питання інтенсивності впливу факторів, які можуть вивести її до точки біфуркації. Вважається, що в нестабільному стані навіть найменший вплив може змінити розвиток цілої системи, а в стані близькому до рівноваги, часто й суттєві фактори мають лише локальне значення і не призводять до зміни стану цієї системи. Водночас, найстійкішою є саме складна система, оскільки в ній зміна параметрів лише одного з компонентів не призводить до зміни всіх інших і виходу системи із рівноваги. Відповідно, складність системи зумовлюється кількістю флуктуацій, яких вона зазнала за певний період часу. Тому системи, які тривалий час зазнавали еволюційного розвитку, не змінюючи свого стану, є досить стійкими (визнано у науковому джерелі [6]).

З огляду на сказане й доведено вище дисертантом, признаємо таке: біфуркація є показником якісної невизначеності, коли єдине ціле „якість” раптом розпадається, зникає, поступаючись місцем спочатку можливим, а потім вже й дійсним новим якостям, коли має місце боротьба якостей, їх відбір у ході стихійної або керованої конкуренції. Тоді, на основі вище зазначеного можна стверджувати, що у безпечному стані економіка здатна з певною достовірністю своєчасно розпізнавати і блокувати фактори небезпеки, що можуть призвести до порушення функцій елементів системи і зв'язків між ними, в результаті чого підвищується ймовірність порушення або руйнування системи. При цьому, сутність стійкості економіки до загроз економічній безпеці відображається системою граничних значень економічних показників (індикаторів економічної безпеки), а рівень останніх нижче граничної межі призводить до незворотності цього процесу та наближення до зони фрустрації. Підводячи, певним чином, підсумок викладених теоретико-концептуальних обґрунтувань дисертанта, можна сформулювати методологічно значимі положення, що детермінують специфічний підхід до пізнання сутності та змісту (а також і стратегічного інструментарію реалізації завдань) системи стратегічного управління забезпеченням стійкості економіки до загроз економічній безпеці. При цьому, підтвердимо, що, на думку дисертанта, стійкість – це найважливіша характеристика економіки, яка відображає їх стан. Стійкість економіки характеризує міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних та інших внутрішньосистемних зв'язків, здатність витримувати внутрішні та зовнішні „навантаження”.

МЕНЕДЖМЕНТ

Висновок. Таким чином, посвідчимо, що економічне зростання України – є складовою соціально-економічного розвитку держави, який, у свою чергу, розглядається як процес, який включає стадії як зростання, так і падіння, кількісні та якісні зміни в економіці. У цьому контексті, зрозуміла актуальність розробки концепції забезпечення стійкості економіки системно-синергетичного типу як комплексу основоположних ідей, принципів, правил, які розкривають її системно-діалектичну сутність та взаємозв'язки.

Література

1. Бесчастний А.В. Механізми регулювання економічної безпеки національної економіки : дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук : спец.: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством / А. В. Бесчастний. – Донецьк, 2010. – 169 с.
2. Власюк О.С. Аналітична оцінка стратегічних напрямів та заходів щодо реалізації програми стабілізації економіки України / О. С. Власюк. – К.: НІСД, 1998. – 82 с.
3. Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України : [монографія] / Б. М. Данилишин, В. В. Микитенко. – [у 2-х т.]. – Т.1. – К.: ЗАТ „Нічлава”, 2008. – 336 с.
4. Іванюта С.М. Антикризове управління : [навчальний посібник] / С.М. Іванюта. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
5. Івашина О.Ф. Інституціоналізація економічного розвитку : [монографія] / О.Ф. Івашина. – Дніпропетровськ: наука та освіта, 2009. – 284 с.
6. Коломієць І.Ф. Загрози та виклики економічній безпеці держави: синергетичний аспект / І.Ф. Коломієць, О.В. Пабат // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С.7-13.
7. Лихачев Д.С. Рождение нового через хаос / Д.С. Лихачев // Полярность в культуре : [сост. В.Е. Багно, Т.А. Новичкова]. – СПб: Питер, 1996. – С.10-18.
8. Ліпкан В. А. Синергетичний і гомеостатичний підходи до системи національної безпеки / В. А. Ліпкан // Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. – 2003.– №2.
9. Юрків Н. Я. Концептуальні моделі економічної безпеки соціально-економічних систем в умовах їх інноваційно-інвестиційної модернізації / Н. Я. Юрків // Проблеми науки. – 2012. – №6. – С.2-8.
10. Maul, H. W. (1984), Energy, Minerals and Western Security Baltimore, Johns Hopkins Univ. Press, USA.

Надійшла 15.05.2014 р.